

در عین آسار میدان جنگ

حروف نگاری (تایپوگرافی)
ماکان پسر ایران
اثر: مهران پندار

مجید کاظمی

جنگ در اغلب موارد خواست مردم نیست؛ بلکه پیامد تنش‌هایی است که حکومت‌های سلطه‌گر بر زندگی انسان‌های بی‌دفاع تحمیل می‌کنند. «پیکاسو» پس از بمباران «گرنیکا» تأکید کرد که هنر نمی‌تواند نسبت به رنج مردم بی‌اعتنا بماند و اثر مشهور او دربارهٔ گرینیکا تلاشی است برای آشکار کردن خشونت‌هایی که جنگ بر زندگی غیرنظامیان تحمیل می‌کند. با این حال، سازوکارهای سلطه در نظم بین‌الملل نیازمند روایت‌سازی‌اند: آن‌ها می‌کوشند تجاوز خود را مشروع جلوه دهند و روایت‌های تحریف‌شده را در ذهن افکار عمومی القا کنند. روایتی مشهور (هرچند نه مستند) نقل می‌کند که در سال ۱۹۴۲، مأمور نازی هنگام مشاهدهٔ تصویر «گرنیکا» در آپارتمان پیکاسو از او پرسید: «آیا این اثر شماست؟» و پیکاسو پاسخ داد: «نه؛ این کار شماست.»

در ماه‌های اخیر، هم‌زمان با حملات ناجوانمردانهٔ آمریکا و صهیون علیه مردم مظلوم کشورمان، چشمان ما به‌رووی واقعیت‌ها گشوده‌تر شد. شهادت رهبر معظم انقلاب، فرماندهان، سربازان و دانشمندان این سرزمین، و نیز از دست‌رفتن مظلومانهٔ دانش‌آموزان میناب، هشیاری جمعی ما را ژرف‌تر کرد. در همین دوره، هنرمندان ایرانی در روایت جنگ و خلق آثاری شایسته در برابر داستان‌پردازی‌های مسموم، نقشی برجسته و درخشان داشتند. آثار هنرمندان پیشکسوت و جوان در روایت تاریخ، فرهنگ و جنگ ابعاد تازه‌ای از مظلومیت میهن عزیزمان را به گوش جهان رساند. هنر به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین اشکال بیان انسانی ذاتا با مرگ، حذف و روایت‌های وارونه سازگار نیست. از همین‌رو هنر می‌کوشد روایت‌های تحریف‌شدهٔ رسانه‌های استعماری را به‌چالش بکشد، پرسش بیافریند و چهرهٔ واقعی نظام‌های سلطه‌گر را آشکار کند.

خوشبختانه نقاشی، خوش‌نویسی، سینما، هنرهای آوایی و نمایش همگی ظرفیت آن را دارند که تجربهٔ جنگ را از سطح آمار و گزارش به سطح حس، اخلاق و ادراک انسانی منتقل و در نتیجه روایت‌های اثرگذار را جایگزین روایت‌های ناعادلانه کنند. در یکی از نمونه‌های اثرگذار، یکی از نوازندگان برجستهٔ «تار» در بحبوحهٔ خیرِ حملهٔ نظامی به تأسیسات برق و زیرساخت‌های کشور، با حضور در نیروگاه برق دماوند و نواختن نمادین ساز خود، برای جلوگیری از خاموشی

گرافیک
عنوان: ترامپ؛ دروغ و غرور
اثر: ابوالفضل خسروی

کاریکاتور
عنوان: دزد دریایی
اثر: سید مسعود شجاعی طباطبایی

کارتون
عنوان: تمدن!
اثر: سالار عشرت خواه

نقاشی
عنوان: هرمز ایران
اثر: حسین حبیبی

چراغ خانه‌ها، خویش و سازش را سپر انسانی کرد. این حرکت، قدمی استوار در روایت تاریخ بود و توجه رسانه‌ها را برانگیخت. همچنین بسیاری از هنرمندان هنرهای تجسمی با ایجاد صفحه‌های گروهی در فضای مجازی و گردآوری آثار خود در رشته‌های کارتون، نقاشی، گرافیک و تصویرگری کوشیدند با لایه‌های پنهان تجاوز اخیر مقابله کنند. بخشی از این آثار در رسانه‌های خارجی نیز بازتاب یافت و نشان داد که هنرمندان ما راه همدلی و دفاع از سرزمینشان را برگزیده‌اند. این تلاش‌ها لزوماً فریادی سیاسی نیستند، گاه یک تصویر، یک داستان کوتاه یا یک ملودی، مخاطب را به جای قضاوت به تأمل وامی‌دارد. هنر ضدجنگ بیش از آنکه پاسخی قطعی ارائه دهد، پرسش می‌آفریند. پرسش‌هایی دربارهٔ انسان، خشونت، مسئولیت و امکان همزیستی. مانند آنچه در صفحه‌های پایانی این شماره، در کارتونی از «محمد رضا دوست‌محمدی» شاهدیم. روایتی از سرگشتگی رئیس‌جمهور رژیم آمریکا و صهیون در جنگ با ایران و ذلتی که در این ماه‌ها آشکار شد. پیش از این نیز در یادداشتی مستقل، به آثار و نگاه هنری این هنرمند برجسته کشورمان پرداخته‌ایم و اکنون با ارائهٔ دغدغه‌های تازه‌شان، گفت‌وگویی تازه در نشریه ایجاد کرده‌ایم. همکاران هنرمند ما در مدرسه‌های سراسر کشور نیز با رسالتی تازه روبه‌رو شده‌اند: رسالت روایت؛ روایت درست تاریخ. برخی از آن‌ها با ارسال آثار خود در فضای مجازی شاد و برخی دیگر با ارائهٔ آثار هنرمندان دغدغه‌مند در کلاس‌های درس کوشیده‌اند به انتقال روایت صحیح تاریخ کمک کنند.

مسئلهٔ جنگ و هنر ضدجنگ صرفاً موضوعی برای تولید اثر هنری نیست؛ بلکه می‌تواند محور گفت‌وگوهای ارزشمند فرهنگی و اجتماعی قرار گیرد. نشست‌های نقد هنری، گفت‌وگوهای میان‌رشته‌ای، کارگاه‌ها، نمایشگاه‌ها و حتی جمع‌های کوچک فکری، می‌توانند بسترهایی باشند برای پیگیری این مباحث. انتقال این گفت‌وگو از ساحت ذهنی و فردی به فضای واقعی و جمعی، امکان شکل‌گیری حافظهٔ فرهنگی آگاهانه‌تری را فراهم می‌کند، حافظه‌ای که شاید بتواند در آینده در برابر تکرار خشونت مقاوم‌تر عمل کند.